

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING AV 1800-TALS-
LÄMNINGAR VID STADSLAGER RAÄ NYKÖPING 231:1

KVARTERET HERMELINEN

Nyköping socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län



Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3038

STEFAN GUSTAFSSON


ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Keramikfynd i form av porslin såsom Rörstrands Fasan och Stambul från 1800-talet.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2016

 Detta verk är licensierat under en Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens. Licens texten finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> eller genom att skriva till Creative Commons, 543 Howard Street, 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING AV 1800-TALS-
LÄMNINGAR VID STADSLAGER RAÄ NYKÖPING 231:1 I

KVARTERET HERMELINEN

Nyköping socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län

STEFAN GUSTAFSSON

Arkeologisk förundersökning

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3038



SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har genomfört en arkeologisk förundersökning i anslutning till fornlämning 231:1 inom fastigheten Hermelinen i Nyköping socken, Nyköping kommun i Södermanlands län. Undersökningen utfördes under 2 dagar hösten 2016. Arbetet genomfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Södermanlands län (Lst dnr 431-2429-2016). Undersökningen föranleddes av att Peab Bostad AB planerar att uppföra flerbostadshus och parkeringsgarage på fastigheten.

Syftet med undersökningen var att klarlägga förekomst av eventuella fornlämningar och deras karaktär. Fastigheten ligger i nära anslutning till fornläm-

ning Nyköping 231:1 som består av stadslager från medeltid till tidigmodern tid. Sammanlagt upptogs åtta sökschakt med en bredd av 1,6 meter och med ett djup ner till ungefär 2 meter. I ett av schakten påträffades en äldre form av dränering i form av en kluva med ris ovanpå. Dräneringen dateras till 1800-tal utifrån keramik som påträffades i konstruktionen. Alla schakt visade på stora sentida störningar i form av urschaktningar, nedgrävningar, fundament och stolpar. Stora mängder utfyllnadsmaterial i form av grus, asfaltskross, rivningsmaterial och sopor finns över hela fastigheten. Under dessa sentida störningar påträffades ett påfört lerlager innehållande keramik och tegel daterat till sent 1800-tal – tidigt 1900-tal.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	7
Syfte.....	7
BAKGRUND	7
UTFÖRANDE	8
RESULTAT	9
REFERENSER.....	10
Litteratur	10
Äldre lantmäteriakter.....	10
ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER	11
BILAGOR	13
Bilaga 1. Schakttabell	13



Figur 1. Undersökningsområdet vid fornlämning RAÅ Nyköping 231:1 samt schakt från 2014 och 2015 års undersökningar på Fastighetskartan. Skala 1:3 500.

INLEDNING

Arkeologikonsult utförde i den 27–28 september 2016 en arkeologisk förundersökning (Lst dnr 431-2429-2016) i anslutning till fornlämning 231:1, inom fastigheten Hermelinen 9 i Nyköping (fig. 1).

Undersökningen ägde rum på uppdrag av Peab Bostad AB som har för avsikt uppföra flerbostadshus och parkeringsgarage inom fastigheten.

Syfte

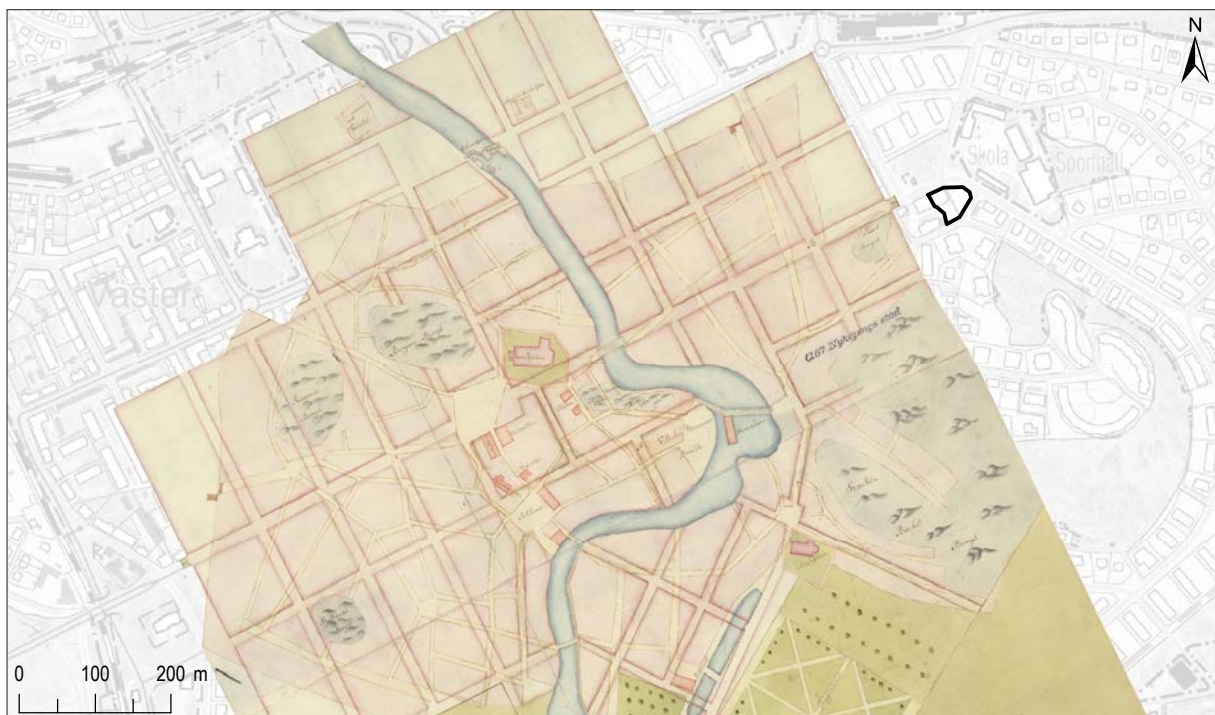
Eftersom undersökningsområdet ligger i direkt anslutning till, men utanför den sedan tidigare kända fornlämningsbegränsningen, var syftet här att fastställa om stadslagren hade en större utbredning än vad som tidigare varit känt. Om så var fallet skulle fornlämningsens omfattning och karaktär klarläggas.

BAKGRUND

Kvarteret Hermelinen ligger något nordost om fornlämning Nyköping 231:1 nordöstra begränsning (fig. 1). Fornlämningen utgörs av stadslager från medeltid och tidigmodern tid. Nyköping omnämns i historiska källor första gången år 1250 (Broberg 1979:8) men det finns en äldre stadsbebyggelse inom bland annat kvarteret Åkroken med dateringar tillbaka till tidigt 1000-tal (Klange 2014, Beronius Jörpeland 2010, Bäck 2014, Westberg 2015). Den äldsta delen av stadsbebyggelsen har legat väster om Nyköpingsån medan den östra sidan först bebyggdes under 1500-tal (Klange 2014). Under mitten av 1600-talet regleras stadsplanen vilket framgår av en regleringskarta från 1665 (fig. 2). På denna karta återges även den äldre oregerade stadsplanen. Kart-

materialet tyder på att kvarteret Hermelinen inte var bebyggt vid tiden kring 1665. De historiska källorna är emellertid långt ifrån fullständiga när det gäller hur det stadsnära området närmast bebyggelsen användes. Det utnyttjande som ligger närmast till hands är till exempel stadsnära odling eller bete.

Tidigare arkeologiska undersökningar i närheten av kvarteret Hermelinen gjordes under 2014 och 2015 (Klange 2014, Larsson 2015, se figur 1). I två schakt från en av dessa undersökningar påträffades kulturlager och rasering (Larsson 2015 s 12 ff). Lagren som påträffades var en förmodad odlingsjord samt en gårdsplan.



Figur 2. 1665 års regleringskarta över Nyköping med förundersökningsområdet inlagt och Fastighetskartan i bakgrunden. Skala 1:10 000.

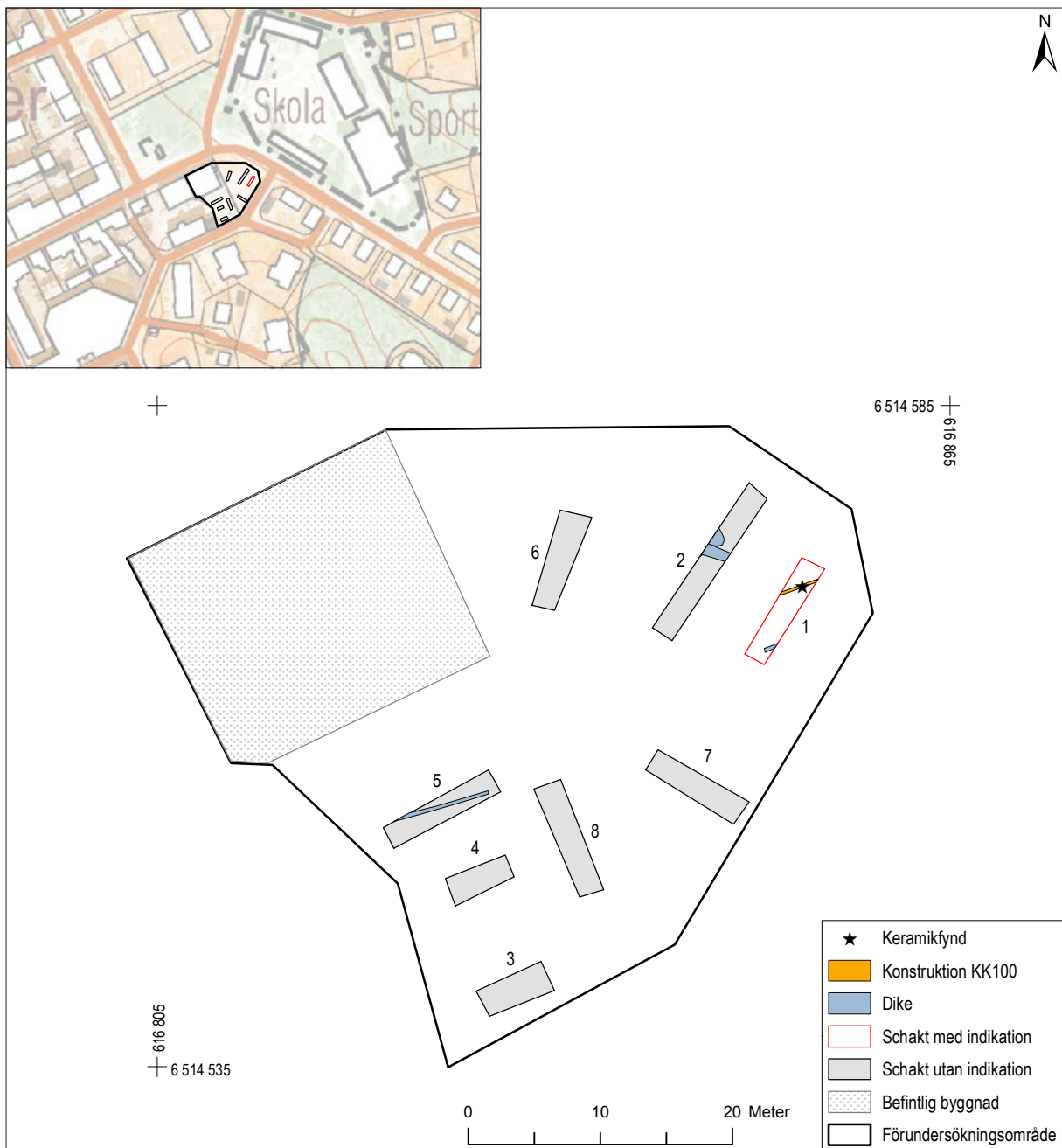
UTFÖRANDE

Förundersökningen var planerad att utföras i två etapper. Etapp 1 omfattade glest liggande schakt för att fastställa eventuell förekomst och utbredning av fornlämning och etapp 2 en förtätning av schakten för att fastställa fornlämningens karaktär. Etapp två skulle endast genomföras om indikation på fornlämning framkom i etapp ett.

Vid genomförandet av etapp 1 grävdes åtta schakt med hjälp av maskin, schakten hade en bredd av 1,6

meter och schaktdjupet varierade mellan 1,2 och 2,2 meter (fig. 3). Varje schakt grävdes stratigrafiskt lager för lager ner till orörd markyta. Samtliga schakt fotograferades och dokumenterades digitalt. Schakt och lämningar mättes in med hjälp av GPS med nätverks-RTK.

Eftersom endast ett av schakten innehöll en indikation på någon form av fornlämning så genomfördes ingen förtätning av schaktningen.



Figur 3. Schaktplan över förundersökningsområdet. Skala 1:1 000.

RESULTAT

Endast ett av schakten, schakt 1, innehöll någon äldre konstruktion. Där påträffades en form av dränering som var konstruerad med en kluva på vilken ris och klenare grenar och stammar lagts i längsgående riktning (fig. 4). Bland kvistarna hittades keramik daterad till 1800-tal vilket också ger en grov datering av konstruktionen.

De övriga schakten innehöll endast sentida störningar i form av urschaktningar, nedgrävningar till fundament och stolpar. I flera schakt fanns rivningsmaterial i form av asfalt, balkar, plåttunnor timmer, burkar m.m. som bland annat kan knytas till de aktiviteter som framförallt ägt rum på tom-

ten under 1900-tal. Den omrörda leran med bland annat keramik och tegel som återfinns i framförallt undersökningsområdets nordöstra del skulle kunna vara muddringsrester. Liknande lager med omdeponerade lermassor återfanns också i ett av schakten (schakt 19) från undersökningen 2015 (Larsson 2015 sid. 15). Keramikfynd i form av porslin såsom Rörstrands Fasan och Stambul tyder på att dessa lager tillkommit under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal (fig 5). Hela den sydöstra delen av området var urgrävt ner till den underliggande leran. Detta område var uppfyllt med asfalt, betong, järnbalkar och allehanda skräp som förmodligen kommer från de verksamheter kvarteret inrymt under 1900-talet.



Figur 4. Bild av konstruktion med kluva och ris i schakt 1.



Figur 5. Keramik från omdeponerat lertilager.

REFERENSER

Litteratur

BERONIUS JÖRPELAND, L. 2010. *Medeltida kultur-lager vid åbrinken. Södermanland, Nyköping socken, kvarteret Åkroken 4, RAÄ 231*. UV Mitt, Rapport 2010:35. Stockholm.

BROBERG, B. 1979. *Medeltidsstaden 13. Nyköping*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport. Göteborg.

BÄCK, M. 2014. *Nyköping och den tidiga urbaniseringen i östra Skandinavien*. Situne Dei. Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi 2014. Sigtuna Museum. Sigtuna.

Klange, J. 2014. *Arkeologi längs Storgatan, från Stortorget till Stockholmsvägen. Arkeologisk förundersökning inom RAÄ 231:1, längs västra och östra Storgatan, sträckan Behmbrogatan/Hospitalgatan till Stockholmsvägen, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2014:2742. Upplands Väsby.

LARSSON, E. 2015. *Schaktningsövervakning utmed östra Storgatan I Nyköping. Förundersökning i form av schaktningsövervakning inom del av fornlämning Nyköping 231:1, östra Storgata, sträckan Skjutsaregatan till Stockholmsvägen, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2015:2938. Upplands Väsby.

WESTBERG, T. 2015. Naust - the boathouses of Nyköping and the echoes of power. Meta 2015. Historiarkeologisk tidskrift. Uppsala.

Äldre lantmäteriakter

C57-1:1

NYKÖPINGS STAD 1655

Nyköpings stad, Södermanlands län.

Stadsplanekarta

Lantmäteristyrelsens arkiv

ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	2016:3038
Länsstyrelsens diarienummer:	431-2429-2016
Uppdragsgivare:	Peab Bostad AB
Län:	Södermanland
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Nyköping
Socken:	Nyköping
Fastighetsbeteckning:	Hermelinen 9
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Utförandetid:	2016-09-27 – 2016-09-28
RAÄ nr:	Nyköping 231:1, stadslager
Undersökningsområdets storlek:	1 666 m ²
Läge:	N (x) 6514535, E (y) 616805 (SV)
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Personal:	Stefan Gustafsson & Matilda Nohrstedt
Projektledare:	Stefan Gustafsson
Layout och planer:	Medea Nyström Huuva
Fynd:	Daterande fynd fotograferades. Inga fynd tillvaratogs.

BILAGA 1. SCHAKTTABELL

Schakt nr	Storlek meter	Djup	Beskrivning
1	8,5x1,6	1,8	<p><u>Norra delen</u> Asphalt och bärlager 0,25 Äldre asfaltslager (fläckvis) 0,10 Utfyllnad grus 0,30 Återdeponerad lera 1,10 Sjöbotten I mitten av schaktet en störning av äldre vattenledning</p> <p><u>Södra delen</u> Bärlager och asfalt 0,15 Utfyllnad grus 0,30 Utfyllnad sand 0,1 Utfyllnad grus 0,5 Påförd lera 0,7 Underlag sjöbotten - lera</p>
2	13x1,6	1,2	Asphalt och bärlager 0,15 m Äldre bärlager 0,1 m Påförd uppblandad lera utan fynd 0,-0,6 m Omrörd uppblandad lera med tegel, porslin m.m. 0,2-0,4 m Underlag lera
3	5x1,6	1,3	Asphalt och bärlager 0,15 m Sand 0,6 m Omrörd lera med burkar och fynd från 1980-tal, 0,5 m Omrörd lera med tegel, porslin m.m. 0,2 m Underlag lera
4	5x1,6	1,3	Asphalt och bärlager 0,15 m Sand 0,6 m Omrörd lera ned skräp från 1900-talets senare del. 0,5 m Underlag lera
5	9x1,6	1,2	Asphalt och bärlager 0,2 m Återdeponerat asfalstkross 0,3 m Sand 0,1 m Grus 0,2 m Omdeponerad lera med 1900-tals skräp. 0,2 m Underlag lera
6	7,5x1,6	1,9	Asphalt och bärlager 0,15 m Modern rasering 0,2 m Grå omdeponerad lera 0,2 m Omrörd lera med 1800-talsfynd. 0,5 m Underlag lera minst 0,65 m
7	8x1,6	1,3	Asphalt och bärlager 0,15 m Sand 0,4 m Betong 0,2 m Omrörd lera med 1800-talsfynd. 0,5 m Underlag lera
8	9x1,6	1,2	Asphalt och bärlager 0,2 m Sand 0,4 m Återdeponerat asfalstkross 0,3 m Omrörd lera med 1900-tals fynd 0,3 m Underlag lera



Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3038